

העלייה מברית-המועצות לשעבר

תמונת מצב בשוק העבודה

אביב ליברמן

מ א י 2018

תוכן העניינים

3	עיקרי הדברים
3	מבוא
4	עובדים בגילאי העבודה העיקריים
4	א. השתתפות בשוק העבודה
5	ב. השכלה
6	ג. משלחי יד
9	ד. הכנסה מעבודה (שכר)
11	עובדים מבוגרים
12	א. השתתפות בשוק העבודה
13	ב. משלחי יד
14	ג. הכנסה מעבודה
15	הערות שוליים

הוועד המנהל

פרופ' יוסי דהאן, יו"ר
 גב' גילברט פינקל, גזברית
 פרופ' איסמעיל אבו-סעד
 ד"ר ניצה ברקוביץ
 פרופ' אורן יפתחאל
 פרופ' יוברט לוילון
 פרופ' שושנה מדמוני
 פרופ' ריקי סויה
 פרופ' דני פילק
 פרופ' רחל קלוש
 פרופ' אורי רם
 עו"ד עולא שתיווי

ועדת ביקורת

גב' רותי גור
 גב' חנה לנגר

צוות

מנהלת: ברברה סבירסקי
 מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי
 רכות מחקר: אתי קונוריאטיאס
 חוקרת: עו"ד נוגה דגן-בוזגלו
 חוקרת ורכות תחום תקצוב מגדרי: ד"ר יעל חסון
 רכות פרויקטים לשוויון מגדרי: ולריה סייגלשיפר
 רכות קהילתית: אוריה זיני
 חוקר ומנהל הדרכה: ירון הופמן-דישון
 עוזרת מחקר: אביב ליברמן
 מנהלת משרד ואחראית קשרי עיתונות: מירה אופנהיים
 יועץ כספי: רועי מאור
 פיתוח משאבים: אפרת יערי

עיקרי הדברים

בעשר השנים שבין 2006 ו-2016 נרשם שיפור במצבם של עולי ברית-המועצות לשעבר בשוק העבודה. הכנסתם גדלה בכ-60% והתקרבה לשכר הממוצע במשק. במקביל נרשם גידול בשיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון לבן, תוך ירידה בשיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון כחול ובמכירות, שירותים ופקידות. יחד עם זאת, עולי ברית-המועצות לשעבר עדיין לא מצליחים לטפס במעלה טבלת השכר – ושכרם נע סביב הממוצע; הם מועסקים בשיעורים נמוכים במשלחי יד של צווארון לבן ובשיעורים גבוהים במכירות, שירותים ופקידות. גם בקרב המועסקים המבוגרים, בגילאי 65 ומעלה, עולי ברית-המועצות לשעבר נותרו במידה מסוימת מאחור – שכרם נמוך משל אשכנזים ומזרחים דור ראשון ושני ושיעור המועסקים במכירות, שירותים ופקידות הינו הגבוה ביותר מבין קבוצות אלה.

מבוא

מאז התפרקות ברית-המועצות ב-1989, קרוב למיליון איש ואישה היגרו משם לישראל.

ככלל, רמת ההשכלה של העולים שבאו בגלי ההגירה הגדולים מברית-המועצות לשעבר¹ 1990 עד 1995, הייתה גבוהה מזו של האוכלוסייה הוותיקה. שני שלישים מהם היו בעלי משלחי יד מדעיים ואקדמיים או חופשיים וטכניים, כולל מהנדסים ורופאים במספר שווה או גדול מזה שבקרב האוכלוסייה הקולטת; ושיעורי ההשתתפות שלהם בשוק העבודה היו גבוהים מאלה של האוכלוסייה הקולטת. אולם תהליך השתלבותם בכוח העבודה היה איטי וכלל לרוב תקופות ממושכות של הכשרה ו/או אבטלה, וחלק גדול מהם נקלט במשלחי יד שונים ולרוב מתוגמלים פחות מאלה שבהם הועסקו בארץ המוצא.²

מסמך זה בא לברוק את מעמדם בשוק העבודה של עולים אלה (שלהלן יכוננו "העולים", לשם קיצור) כיום, 2016, רבע מאה לאחר בואם. הנתונים לקוחים מתוך סקרי הוצאות משקי הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, והם מציגים השוואה בין שתי נקודות זמן: 2006 ו-2016 – השנה האחרונה עבודה יש בידינו נתונים מלאים.

בחרנו להתמקד בעולים בגילאי העבודה העיקריים, 25-54, ולא לכלול ילידי ישראל בנות/ים לעולים, שמספרם ממילא קטן, לאור העובדה שילידי ישראל מקרב אוכלוסיית העולים החלו להגיע לגיל העבודה העיקרי רק ב-2015, שנה אחת בלבד לפני טווח השנים שאנו בודקים. ראוי לציין כי מרבית העולים שהיו ב-1990 בגיל העבודה העיקרי הספיקו עד 2016 לצאת ממנו. משמעות הדבר היא שאוכלוסיית המחקר כוללת מועסקים שנולדו בין 1960 ובין 1990, כאשר רובם – ילידי 1960 עד 1979 – למדו וחלקם אף עבדו בברית-המועצות לשעבר, בעוד שמיעוטם, ילידי/ות העשור שבין 1980 ובין 1990, הספיקו ללמוד בישראל, ביסודי או בתיכון. בפרק נפרד נבדוק גם את מצבם התעסוקתי של העולים בגילאי 65 ומעלה.

מחקרים על היקלטות יוצאי ברית-המועצות לשעבר בשוק העבודה התמקדו בדרך כלל בקבוצה זו בלבד, אך סקר שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנים 2010-2011,³ השווה בין עולים אלה ובין שלוש קבוצות עולים אחרות: עולים מאירופה-אמריקה, עולים מהמזרח התיכון וצפון אפריקה ועולים מאתיופיה. אחת העבודות הבולטות על הקליטה בשוק העבודה של עולי ברית-המועצות לשעבר הסתמכה על סקר זה.⁴

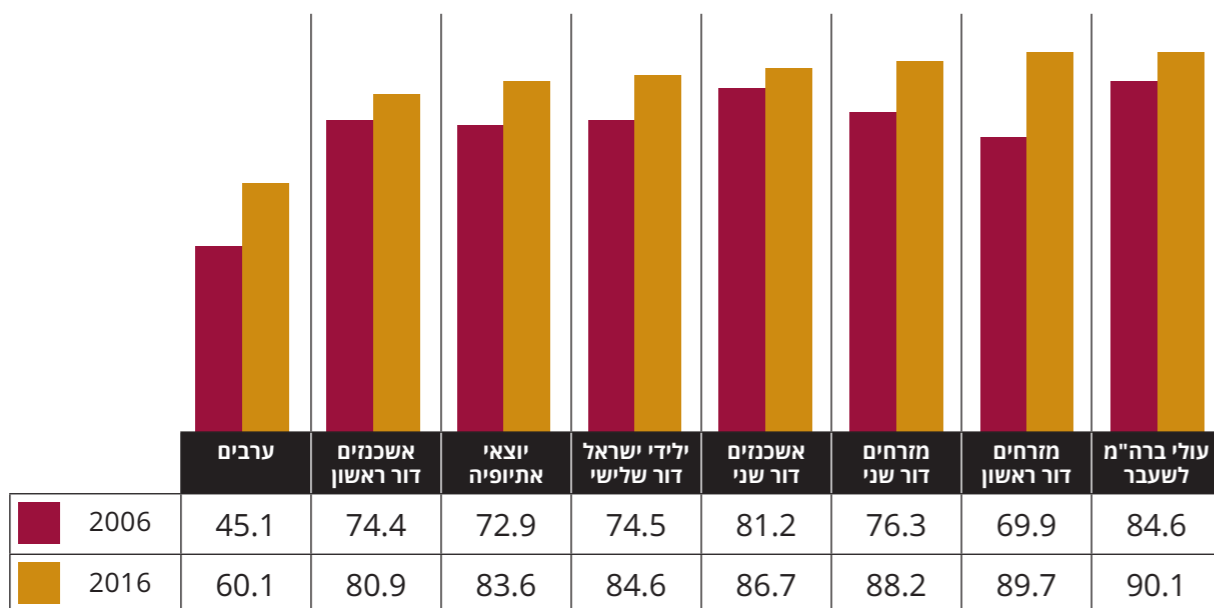
אנו בחרנו להשוות את אוכלוסיית העולים מברית-המועצות לשעבר עם קבוצות בולטות באוכלוסייה הישראלית כולה ולא רק עם העולים שבקרבה: יוצאי אירופה-אמריקה ('אשכנזים') דור ראשון ושני,⁵ יוצאי אסיה-אפריקה ('מזרחים') דור ראשון (עלו עד 1989) ושני, ילידי ישראל לאבות ילידי ישראל (יליד הארץ דור שלישי),⁶ יוצאי אתיופיה שעלו מ-1990 וערכים.

יש לציין כי המחקרים השונים שיוזכרו להלן שונים זה מזה בכל הנוגע לטווח הגילאים שנבדק ולטווח השנים שנבחר. ועם זאת התמונה העולה מהם דומה למדי: שיעור ההשתתפות בשוק העבודה של עולי ברית-המועצות לשעבר הם גבוהים ביותר ועם זאת, ההכנסה שלהם נמוכה, בממוצע, מזו של כמה מקבוצות האוכלוסייה הגדולות בישראל.

עובדים בגילאי העבודה העיקריים: בני/ות 25-54

א. השתתפות בשוק העבודה

שיעורי השתתפות בשוק העבודה, לפי מוצא ולאום, 2006 ו-2016
שכירים ועצמאים בגילאי 25-54, באחוזים מתוך קבוצת המוצא והלאום

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הוצאות משקי הבית, לשנים 2006 ו-2016.

בין השנים 2006 ל-2016 עלה שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של כלל הישראלים בגילאי 25-54, מ-71.8% ל-81.4%⁸, בהתאמה.

בשתי נקודות הזמן, עולי ברית-המועצות לשעבר בלטו בשיעורי ההשתתפות הגבוהים ביותר: 84.6% ו-90.1%, בהתאמה.

גידול ניכר במיוחד נרשם בקרב ערבים ומזרחים דור ראשון. עם זאת, בשנת 2016 נותר שיעור ההשתתפות של הערבים נמוך מזה של אחרים – 60.1%⁹.

הנתונים הנ"ל עולים בדרך כלל בקנה אחד עם נתונים של מחקרים אחרים שנערכו לאורך השנים. מחקר שפרסם לשם בשנת 2009 נסמך על ראיון אישי עם מדגם מייצג של עולי ברית-המועצות לשעבר שעלו לישראל בשנים 1990-2005 והיו בשנת 2006 בני 18 ומעלה. המחקר העלה כי בשנת 2005, שנה אחת לפני מועד ההתחלה של הניתוח שלנו, שיעור ההשתתפות בשוק העבודה של העולים בגילאי 18 ומעלה עמד על יותר מ-66% וכי בקרב גילאי 25-44, וכן בגילאי 45-59, התעסוקה הייתה כמעט מלאה.¹⁰

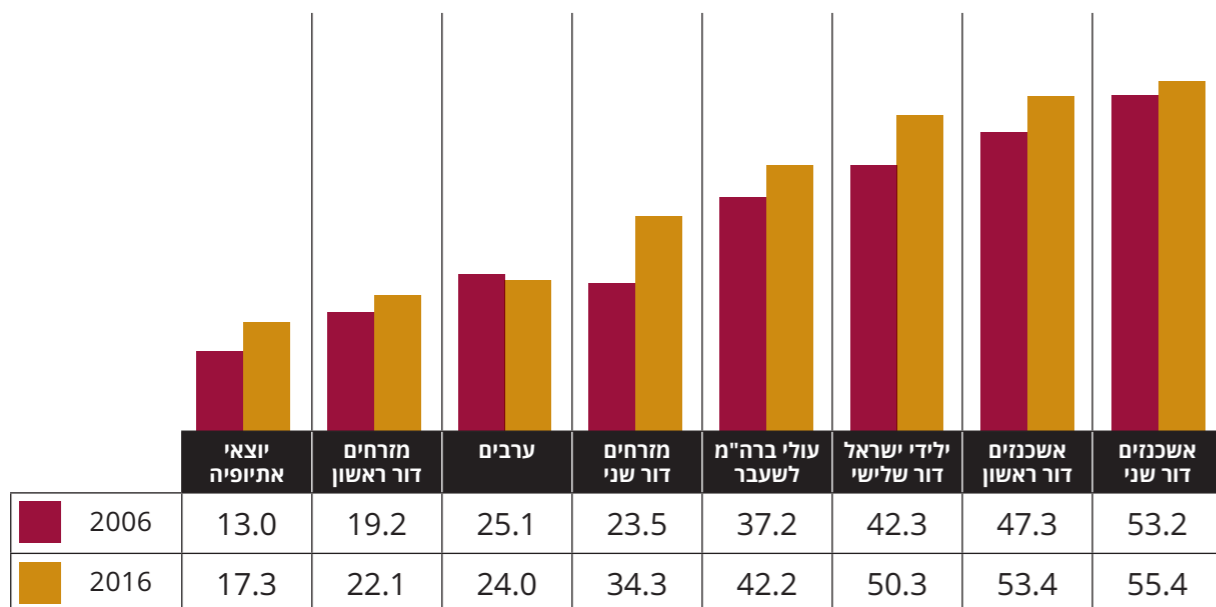
ממצאים דומים עולים ממחקרם של סמיונוב, רייכמן ומסקילייסון, שהתבסס על סקר קליטת עלייה שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-2010-2011. החוקרים השוו בין תנאי הקליטה של ארבע קבוצות מוצא של עולים בין השנים 1990 ו-2007: עולים מברית-המועצות לשעבר, עולים מאירופה-אמריקה, עולים מהמזרח התיכון וצפון-אפריקה, ועולים מאתיופיה.¹¹ המחקר העלה כי בשנת 2011, שיעור ההשתתפות של עולי ברית-המועצות לשעבר בגילאי 27-65 עמד על 95.3% והיה הגבוה מבין כל קבוצות המוצא.¹²

נתונים שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עבור השנים 2000-2015 מעלים תמונה דומה: עד לשנת 2000, שיעור ההשתתפות בשוק העבודה של עולים בני 15 ומעלה היה נמוך מזה משל הוותיקים.¹³ אולם, למן שנת 2000, השיעור החל לעלות באופן חד ועלה על זה של האוכלוסייה היהודית הוותיקה: מ-55%, לערך, בין השנים 1995-1998, ליותר מ-70% בשנת 2015.¹⁴

ב. השכלה

שיעור בעלי תואר אקדמי, לפי מוצא ולאום, 2006 ו-2016

שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • באחוזים מתוך קבוצת המוצא והלאום

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

בין השנים 2006 ו-2016 עלה שיעור בעלי תואר אקדמי בקרב כלל המועסקים במשק בגילאי 25-54, מ-33.8% ל-41.2%.

רמת ההשכלה של עולי ברית-המועצות לשעבר היתה ונותרה גבוהה יחסית. ב-2006, 37.2% מן העולים היו בעלי תואר אקדמי – שיעור שהעמיד אותם במקום הרביעי, אחרי אשכנזים דור שני – 53.2%, אשכנזים דור ראשון – 47.3% וילידי ישראל דור שלישי – 42.3%. אחריהם ניצבו ערבים, מזרחים דור שני ומזרחים דור ראשון. את הרשימה סגרו יוצאי אתיופיה, עם שיעור המועסקים בעלי תואר אקדמי הנמוך ביותר – 13.0%.

בשנת 2016 תמונת המצב הייתה דומה: אמנם, שיעור בעלי תואר אקדמי עלה במרבית הקבוצות, אך הפערים ביניהן נותרו כשהיו. העולים מברית-המועצות לשעבר, עם שיעור אקדמאים של 42.2%, עדיין ממוקמים במקום הרביעי לאחר האשכנזים (דור ראשון ושני) וילידי ישראל דור שלישי. בקרב מזרחים דור ראשון ושני עלה שיעור האקדמאים, אך נותר עדיין נמוך מזה של העולים. יוצאי אתיופיה, למרות גידול-מה שנרשם בעשור האחרון, נותרו עם שיעור האקדמאים הנמוך ביותר – 17.3%. הערבים הם היחידים שחוו ירידה של כאחוז בשיעור בעלי התואר האקדמי.

כתמונת ראי של הגידול בשיעור בעלי התואר האקדמי – שיעור המועסקים בגילאי 25-54 שהשכלתם נמוכה מתעודת בגרות ירד מעט, מ-28.0% ב-2006 ל-23.4% ב-2016. שיעור עולי ברית-המועצות לשעבר המצויים בקטגוריה זו, הוא מן הנמוכים מבין כל קבוצות המוצא ועמד על 13.3% ב-2006 ועל 15.6% ב-2016. בקרב מזרחים דור ראשון ושני וערבים, שיעור בעלי ההשכלה הנמוכה מתעודת בגרות מזה של העולים ביותר מפי שניים, הן ב-2006 והן ב-2016. בקרב יוצאי אתיופיה, שיעור המועסקים בקטגוריה זו הוא הגבוה ביותר ועמד על 61.9% ב-2006 ועל 53.1% ב-2016.

בקרב המועסקים בגילאי 25-54 בעלי תעודה של הנדסאי או טכנאי,¹⁵ עולי ברית-המועצות לשעבר מובילים על פני כל שאר קבוצות המוצא: 29.6% ב-2006 ו-21.7% ב-2016. ניתן לראות כי בעשור האחרון נרשמה ירידה כללית בשיעור ההנדסאים והטכנאים בישראל, מ-17.1% ב-2006 ל-13.1% ב-2016.

נציין כי אלעזר לשם, מצא גם הוא שיעור גבוה – 88% – של עולים בעלי השכלה על-תיכונית ואקדמית, כאשר 29% מהם סיימו תואר שני ושלישי. רמת השכלה גבוהה במיוחד נרשמה בקרב עולים בגילאי 45 ומעלה – דהיינו, אלה שלמדו בארץ המוצא.¹⁶

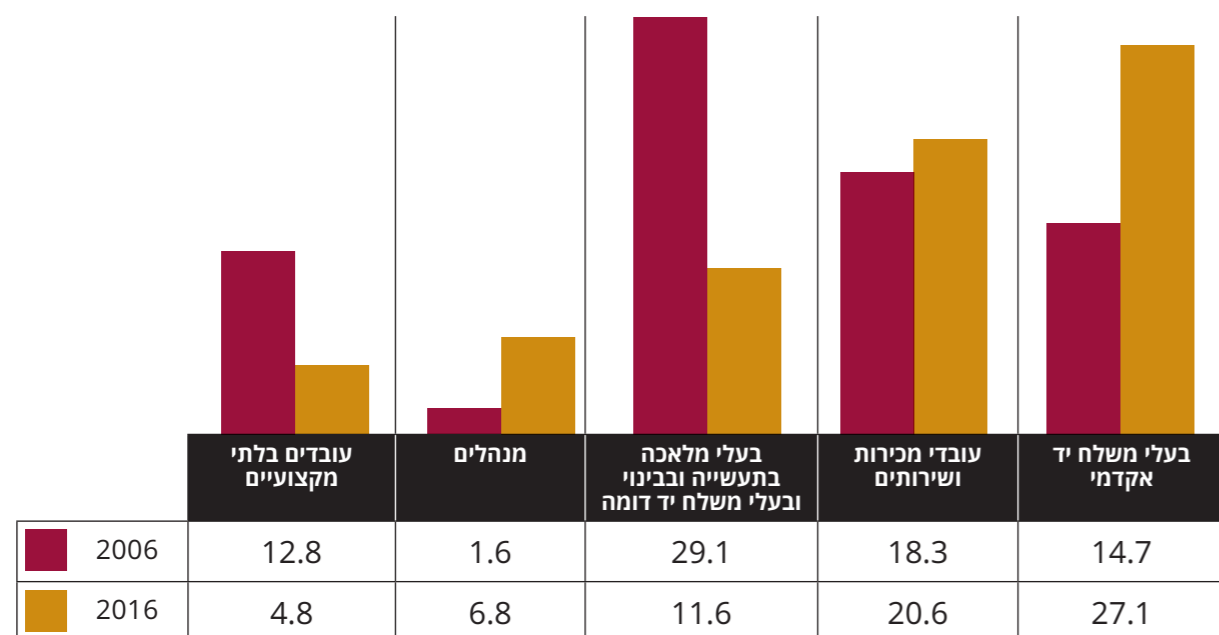
ג. משלחי יד

במהלך העשור האחרון, שוק העבודה הישראלי השתנה משמעותית: שיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון לבן ובמשלחי יד טכניים והנדסאיים עלה, בעוד ששיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון כחול ובמכירות, שירותים ופקידות, ירד.

השינויים בהרכב משלחי היד נרשמו גם בקרב עולי ברית-המועצות בגילאי 25-54: בעוד שבשנת 2006 הועסקו 29.1% מקרבם כבעלי מלאכה בתעשייה ובבינוי (רתכים, מסגרים ועוד), בשנת 2016 ירד השיעור ל-11.6% בלבד. ירידה ניכרת נרשמה גם בשיעור המועסקים הבלתי מקצועיים – מ-12.8% ל-4.8% בלבד. לעומת זאת גדל שיעור המועסקים בעיסוקים של צווארון לבן – למשל, מנהלים ובעלי משלח יד אקדמי: שיעור המנהלים עלה מ-1.6% ל-6.8% ושיעור המועסקים במשלח יד אקדמי גדל פי שניים לערך: מ-14.7% ל-27.1%. שיעור המועסקים במכירות, שירותים ופקידות לא השתנה ונותר כ-20%.

התפלגות המועסקים לפי משלח יד בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר, 2006 ו-2016

שכירים ועצמאים בגילאי 25-54, באחוזים מתוך קבוצת המוצא

הערות: (1) בלוח זה מוצגים משלחי יד נבחרים, אשר בהם מועסקים שיעור גבוה מהעולים, או אשר בהם היו הברלים בולטים בין השנים (2) מכירות ושירותים לא כולל פקידות. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

לצרכי ניתוח משלחי היד של הקבוצות הנידונות, חולקו משלחי היד בפרק זה לארבע קטגוריות, לפי הסיווג האחד של משלחי היד לשנת 2011 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה:¹⁷

1. משלחי יד של צווארון לבן: מנהלים ומשלח יד אקדמי.
 2. משלחי יד טכניים והנדסאיים: הנדסאים, טכנאים, סוכנים ובעלי משלח יד נלווה. מקצועות אלה נבחרו כקטגוריה מובחנת מאחר ואלה דורשים השכלה על-יתכונת הכוללת תעודה שאינה אקדמית. עם זאת, מקצועות אלה דורשים השכלה והכשרה גבוהה יותר משל מקצועות הצווארון הכחול. בנוסף, שיעור המועסקים במקצועות אלה מתוך עולי ברית-המועצות לשעבר הינו הגבוה ביותר מבין קבוצות המוצא.
 3. משלחי יד של מכירות, שירותים ופקידות: פקידים כלליים, עובדי משרד ועובדי מכירות ושירותים.¹⁸ במקצועות אלה לא נדרשת השכלה או הכשרה ייחודית, מרבית העבודה אינה פיזית ובחלקה הגדול הינה משרדית.
 4. משלחי יד של צווארון כחול: עובדים מקצועיים בחקלאות, בייעור ובריג, בעלי מלאכה בתעשייה ובבינוי ובעלי משלח יד דומה ועובדים בלתי-מקצועיים.
- בתחילת הפרק יוצגו קטגוריות נבחרות לפי הסיווג הרשמי עבור עולי ברית-המועצות לשעבר בשנים 2006 ו-2016, ללא הקיבוץ לארבעת הקטגוריות המתוארות. יתר הניתוח יסתמך על הקטגוריות המוצגות למעלה.¹⁹

צווארון לבן

בין השנים 2006-2016, עלה שיעור המועסקים במקצועות של צווארון לבן בקרב כלל האוכלוסייה בגילאי 25-54 ב-50% לערך, מ-28.0% ל-41.4%.

שיעורם של עולי ברית-המועצות לשעבר שהיו מועסקים במשלחי יד אלה היה ב-2006 בין הנמוכים בקרב כלל קבוצות המוצא ועמד על 16.3%; עשר שנים לאחר מכן הוכפל השיעור לכדי 33.8%.

ב-2006, השיעור הנמוך ביותר של מועסקים במקצועות של צווארון לבן נרשם בקרב יוצאי אתיופיה – 4.0% בלבד. שיעור נמוך זה הוכפל עד 2016, אך עדיין היה נמוך מאוד – 9.3%.

הגידול בכלל האוכלוסייה בשיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון לבן הוביל לצמצום בפערים בין קבוצות המוצא השונות: בשנת 2016, שיעור העולים שהיו המועסקים במשלח יד של צווארון לבן היה דומה לזה של מזרחים דור שני (38.0%) וגבוה משל מזרחים דור ראשון (23.4%) וערבים (23.2%). אשכנזים דור ראשון ושני וכן ילידי ישראל דור שלישי, שמרו על מקומם בראש הטבלה – 55.3%, 58.9% ו-52.1% בהתאמה.

נציין כי סמיונוב ושות' מצאו כי בשנים 2010-2011, מעט יותר מרבע – 27.4% – מן העולים מברית-המועצות לשעבר היו מועסקים במקצועות המאופיינים כצווארון לבן; השיעור המקביל בקרב עולים ממדינות אירופה-אמריקה עמד על 49.7%²⁰.

טכנאים והנדסאים

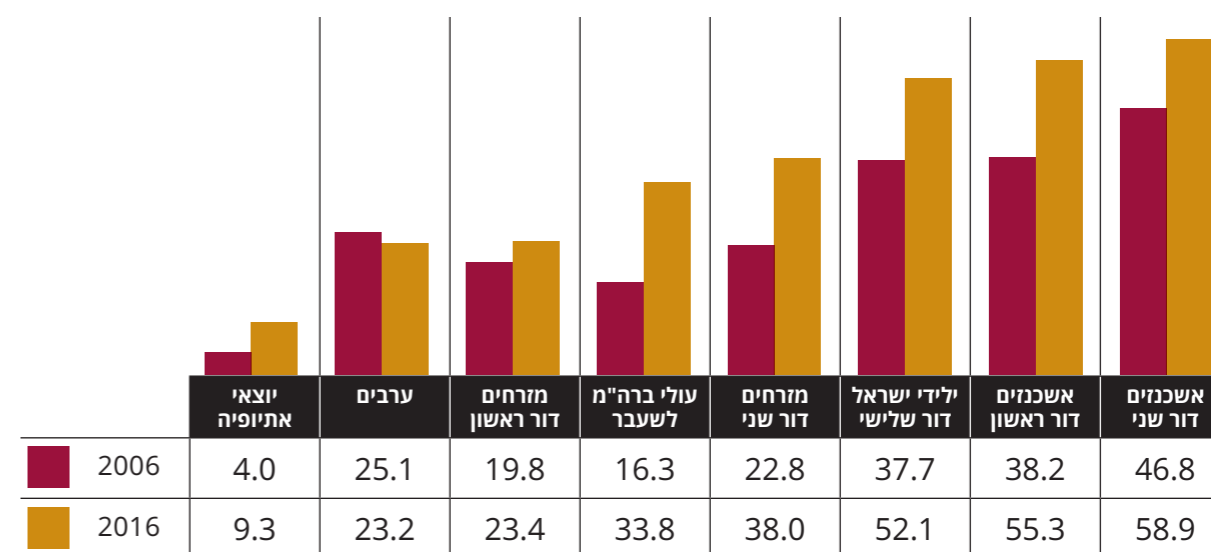
בעשור האחרון נרשם גידול קל בשיעור סך המועסקים במשק בגילאי 25-54 במקצועות טכניים והנדסאיים: מ-12.0% ב-2006 ל-14.4% ב-2016. רק אצל קבוצת מוצא אחת, אשכנזים דור ראשון, נרשמה מגמה הפוכה.²¹

הסבר אפשרי לעלייה בשיעור המועסקים במשלחי יד טכניים והנדסאיים טמון בשינויים שהתחוללו בשוק העבודה. מרגע שפסי הייצור הופכים לאוטומטיים יורד הביקוש לעובדי צווארון כחול ועולה הביקוש לעובדים בעלי השכלה טכנית והנדסאית, אלה משתלבים במפעלי הייצור של ההיי-טק.

בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר, שיעור המועסקים כטכנאים והנדסאים עלה מ-11.5% בשנת 2006 ל-14.4% בשנת 2016. יש לציין כי עולים אלה מחזיקים בשיעור הגבוה ביותר של תעודת הנדסאי או טכנאי מבין כל קבוצות המוצא, אך הם אינם מובילים בשיעור המועסקים בעיסוקים אלה: בשנת 2016 הם ניצבו מעט אחרי ילידי ישראל דור שלישי (16.2%), אשכנזים דור ראשון (16.4%), מזרחים דור שני (17.5%) ואשכנזים דור שני (17.9%). מתחתם ברשימה נמצאים מזרחים דור ראשון (12.1%), ערבים (5.4%) ויוצאי אתיופיה (3.6%).

שיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון לבן, לפי קבוצות מוצא, 2006 ו-2016

שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • באחוזים מתוך קבוצת המוצא והלאום

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

מכירות, שירותים ופקידות

בשנים 2006-2016 נרשמה אצל כלל המועסקים בישראל ירידה בשיעור המועסקים במכירות, שירותים ופקידות, מ-33.5% ל-24.7%.

בשנת 2016, שיעור המועסקים במכירות, שירותים ופקידות נע בין 16.8% (אשכנזים דור שני) ל-29.1% (מזרחים דור שני). השיעור הנמוך ביותר נרשם בקרב אשכנזים דור ראשון ושני.

בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר, שיעור המועסקים במכירות, שירותים ופקידות ירד מעט בעשור האחרון, מ-30.0% ל-27.4%. בקרב יוצאי אתיופיה, שיעור המועסקים במשלחי יד אלה נותר גבוה מאוד – 58.9%, כמעט פי שניים מהממוצע הכללי.

בחינה מגדרית של משלח יד זה בקרב כלל קבוצות המוצא מעלה כי בשנת 2016, שיעור הנשים המועסקות במכירות, שירותים ופקידות כמעט כפול מזה של הגברים: 32.3% מהנשים לעומת 17.8% מהגברים. הברלים מגדירים נמצאו בקרב כלל קבוצות המוצא: בקרב העולים מברית-המועצות לשעבר, שיעור הנשים שהועסקו במשלחי יד אלה עמד על 38% – בהשוואה ל-15% מהגברים. פער מגדרי דומה נרשם גם בקרב ערבים ומזרחים דור שני. הפער המגדרי הנמוך ביותר נמצא בקרב מזרחים דור ראשון – 42.2% מהנשים לעומת 35.2% מהגברים.

צווארון כחול

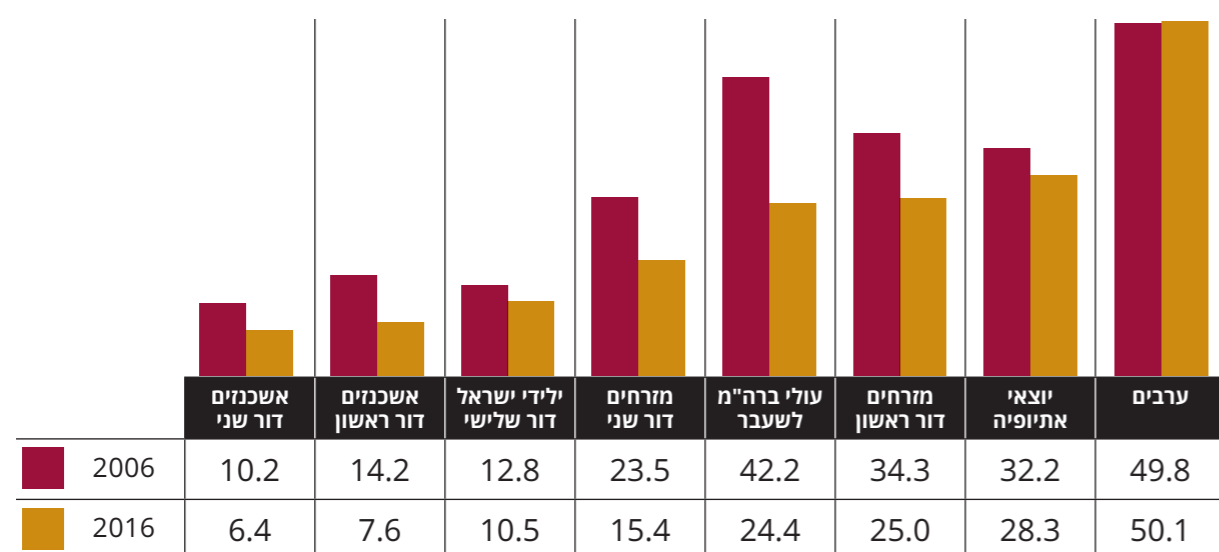
בין השנים 2006-2016 ירד שיעור המועסקים במקצועות של צווארון כחול בקרב כלל גילאי 25-54, מ-26.5% ל-19.4%.

כל קבוצות המוצא – להוציא הערבים – חוו את הירידה: בקרב אשכנזים דור ראשון נמדדה ירידה של קרוב לפי שניים, מ-14.2% ב-2006 ל-7.6% ב-2016. ירידה חדה נמדדה גם בקרב מזרחים דור שני – מ-23.5% ל-15.4%, בהתאמה.

בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר, שיעור המועסקים במקצועות של צווארון כחול ירד מ-42.2% ב-2006 ל-24.4% ב-2016. שיעור זה היה דומה לזה של מזרחים דור ראשון (25.0%), וגבוה פי שלושה, לערך, מזה של אשכנזים דור ראשון ושני – 7.6% ו-6.4%, בהתאמה. ב-2016, ערבים ויוצאי אתיופיה החזיקו בשיעור המועסקים במקצועות של צווארון כחול הגבוהים ביותר מקרב כל קבוצות המוצא: 50.1% ו-28.3%, בהתאמה. מנתונים של ארגון חברות הנקיון בישראל²² עולה כי בשנת 2012, 35% מעולי ברית המועצות לשעבר הועסקו בניקיון, בעוד שב-2017 שיעורם צנח ל-18%. בקרב יוצאי אתיופיה נרשמה מגמה הפוכה – בעוד ש-12% הועסקו בניקיון ב-2012, שיעורם עלה ל-22% ב-2017.

שיעור המועסקים במשלחי יד של צווארון כחול, לפי קבוצות מוצא, 2006 ו-2016

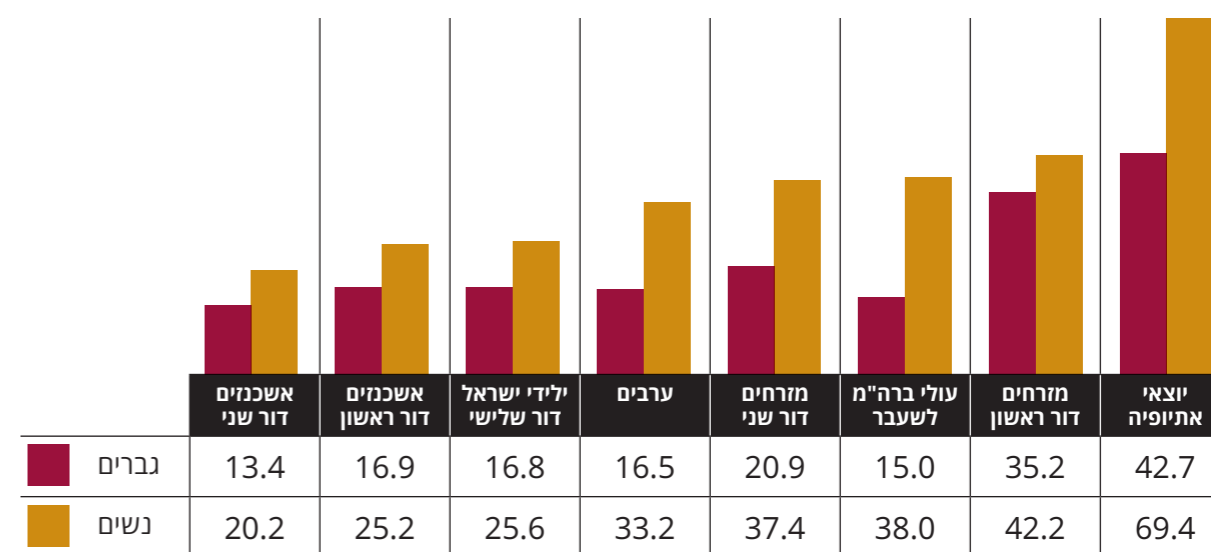
שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • באחוזים מתוך קבוצת המוצא והלאום

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

שיעור המועסקים במכירות, שירותים ופקידות, לפי קבוצות מוצא ומגדר, 2016

שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • באחוזים מתוך קבוצת המוצא והלאום

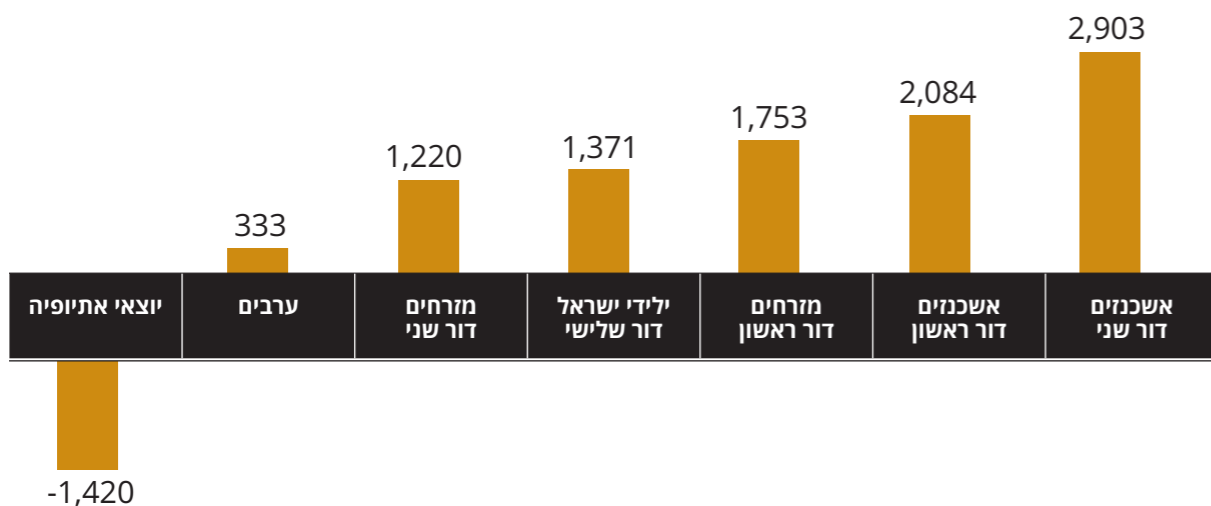

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2016.

ד. הכנסה מעבודה (שכר)

הפער הממוצע בשכר לחודש, בין עולי ברית-המועצות לשעבר ליתר קבוצות המוצא, 2006

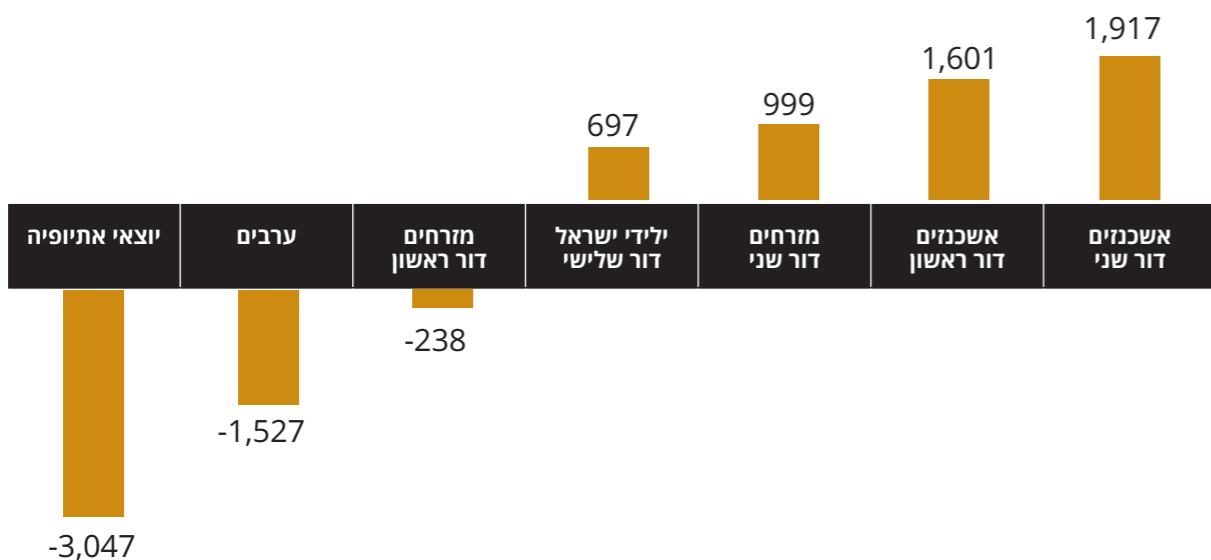
שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • בש"ח

הערה: הפערים בהכנסה בהשוואה לעולי ברית-המועצות לשעבר מובהקים בין כל קבוצות המוצא (ניתוח ANOVA ופוסט הוק Games-Howell). מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, 2006.

הפער הממוצע בשכר לחודש, בין עולי ברית-המועצות לשעבר ליתר קבוצות המוצא, 2016

שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • בש"ח

הערה: הפערים בהכנסה בהשוואה לעולי ברית-המועצות לשעבר מובהקים בין כל קבוצות המוצא (ניתוח ANOVA ופוסט הוק Games-Howell). מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, 2016.

שיעור ההשתתפות הגבוה של עולי ברית-המועצות לשעבר בשוק העבודה ואיתו שיעור בעלי התואר האקדמי הגבוה יחסית בקרבם, מעלה את הציפייה כי שוק העבודה יעניק להם תגמול הולם.

הנתונים מציגים תמונה שונה: בשנת 2006 עמד שכרם הממוצע של עולי ברית-המועצות לשעבר על 6,027 ש"ח לחודש (בגילאי 25-54); עשר שנים מאוחר יותר, ב-2016, הוא עלה ל-8,232 ש"ח. בשתי נקודות הזמן, שכר העולים בגילאים אלה היה נמוך מן השכר הממוצע במשק, שעמד על 7,461 ש"ח ו-8,649 ש"ח, בהתאמה.²³

הפער הגדול ביותר נרשם בין העולים לבין אשכנזים דור שני: בשנת 2006 השתכרו אלה האחרונים 2,903 ש"ח יותר לחודש, בממוצע, ובשנת 2016 – 1,917 ש"ח יותר. הפערים בין הכנסת העולים ליתר קבוצות המוצא נמוכים יותר ונעים בין 333 ש"ח ל-2,084 ש"ח בממוצע לחודש בשנת 2006, ובין 697 ש"ח ל-1,601 ש"ח בממוצע לחודש בשנת 2016.

בעשור האחרון, פערי ההכנסה הצטמצמו: בשנת 2016, עולי ברית-המועצות לשעבר מרוויחים יותר ממזרחים דור ראשון, מערבים ומיוצאי אתיופיה.

נציין כי לשם מצא שבשנת 2006, 25% בלבד מקרב העולים השתכרו שכר זהה או גבוה מהשכר הממוצע במשק למשרת שכיר, לפי דיווח עצמי.²⁴ לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נראה כי פער זה נותר בעינו למרות עליית השכר הכללית במשק.²⁵

על התופעה של פער בין ההון האנושי של מהגרים ובין רמת השכר שלהם בארץ הקולטת עמד כבר הכלכלן האמריקני סיימון קוזנץ, שהוסיף וקבע כי הזמן הממוצע הנדרש לחיסול הפער הוא כ-20 שנה.²⁶ כך גם עולה מממצאיו של זעירא, כי שכרם של העולים נמוך בכ-30% משכרם של ישראלים-יהודים, בהינתן השכלה דומה.²⁷

על כך יש להוסיף ממצאים של סמיונוב ושות'.²⁸ החוקרים מצאו כי בכל הנוגע להשתתפות בכוח העבודה, ההבדלים בין ארבע הקבוצות קטנים, אבל בכל הנוגע לסטטוס של עיסוקיהן יש דירוג ברור, כאשר בראש ניצבים יוצאי אירופה-אמריקה, אחריהם יוצאי המזרח התיכון וצפון-אפריקה, יוצאי ברית-המועצות לשעבר ויוצאי אתיופיה. כאשר לשכר, יוצאי אירופה-אמריקה ניצבו בראש כשאחריהם יוצאי המזרח התיכון וצפון-אפריקה, יוצאי ברית-המועצות לשעבר ויוצאי אתיופיה.

אשכנזים דור שני הם המובילים הן בשיעור התעסוקה במקצועות של צווארון לבן והן ברמת ההכנסה: ההסתברות שבעלי תואר אקדמי בקרבם יעסקו בעיסוק של צווארון לבן עמדה ב-2016 על 80%. השיעור המקביל בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר עמד על 61% בלבד. כלומר, בשנת 2016, ההסתברות שאקדמאים יוצאי ברית-המועצות לשעבר יעסקו במשלחי יד של צווארון לבן הוא הנמוך ביותר באוכלוסייה, פרט ליוצאי אתיופיה (39%); מכאן הכנסתם הנמוכה.

יחד עם זאת, אין להתעלם ממגמת העלייה בעשור האחרון בהסתברות לעסוק במקצועות של צווארון לבן בקרב כלל קבוצות המוצא. ההסתברות לעסוק במקצועות של צווארון לבן בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר גדלה בקרוב לפי שניים בין השנים 2006 ל-2016, גידול דומה נמדד גם בקרב יוצאי אתיופיה.

כיצד ניתן להסביר את חוסר ההתאמה בין ההשכלה של יוצאי ברית-המועצות לשעבר ובין משלח היד בו הם מועסקים? הסיבות לקושי הן הפערים בין המיומנות הנדרשת בישראל ובין זו אשר רכשו בארצות המוצא והקושי במימון המרת התעודות וההשלמות לצורך תעסוקה בארץ.²⁹ גורמים אלה, יחד עם הצורך למציאת מקור תעסוקה מידי ומכניס הובילו לשילובם של אקדמאים במשלחי יד שאינם אקדמיים.

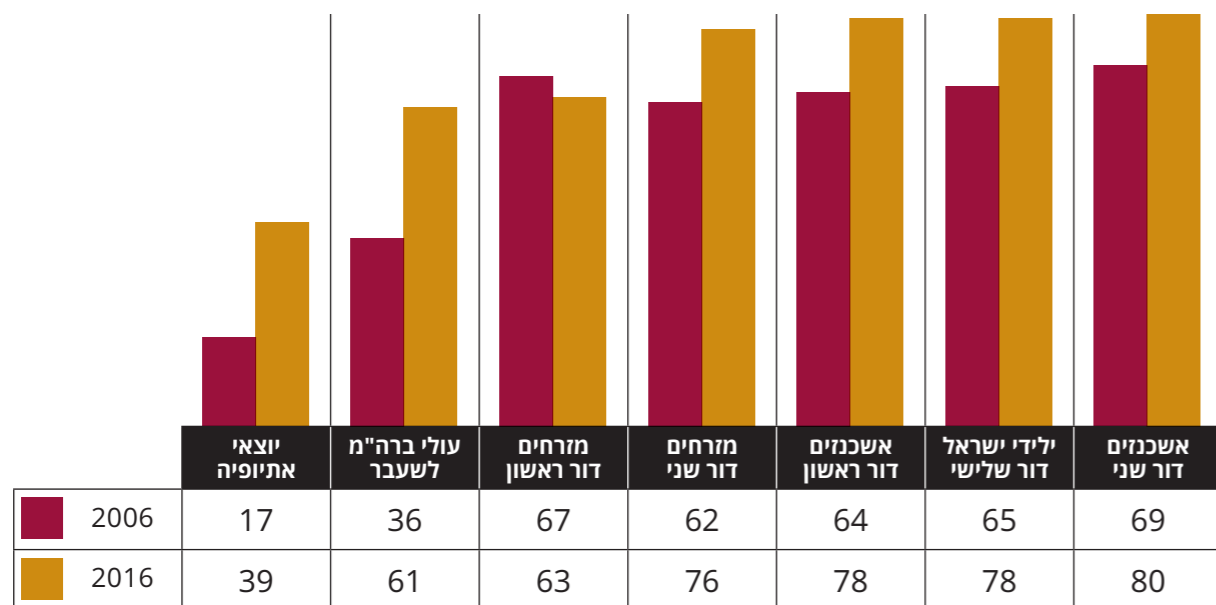
ההסתברות לעסוק במשלח יד של צווארון לבן בקרב בעלי תואר אקדמי

הנתונים שהוצגו עד כה מעלים כי אין בהכרח התאמה בין רמת ההשכלה – ובעיקר השכלה אקדמית – לבין שיעור התעסוקה במקצועות של צווארון לבן. בניסיון להסביר את אי ההתאמה בנינו מודל לוגיסטי לחישוב ההסתברות לעסוק במשלח יד זה בקרב בעלי תואר ראשון ומעלה.

המודל מציג את היעדר ההתאמה בין שיעור האקדמאים הגבוה יחסית בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר ובין רמת ההכנסה הנמוכה שלהם: נראה כי ההסבר לאי-התאמה זו טמון במשלחי היד. בקרב כלל המועסקים, השכר הגבוה ביותר מאפיין משלחי יד של צווארון לבן, בעוד שהשכר הנמוך ביותר מאפיין משלחי יד של צווארון כחול ומכירות, שירותים ופקידות. הדבר נכון הן לגבי 2006 והן לגבי 2016.

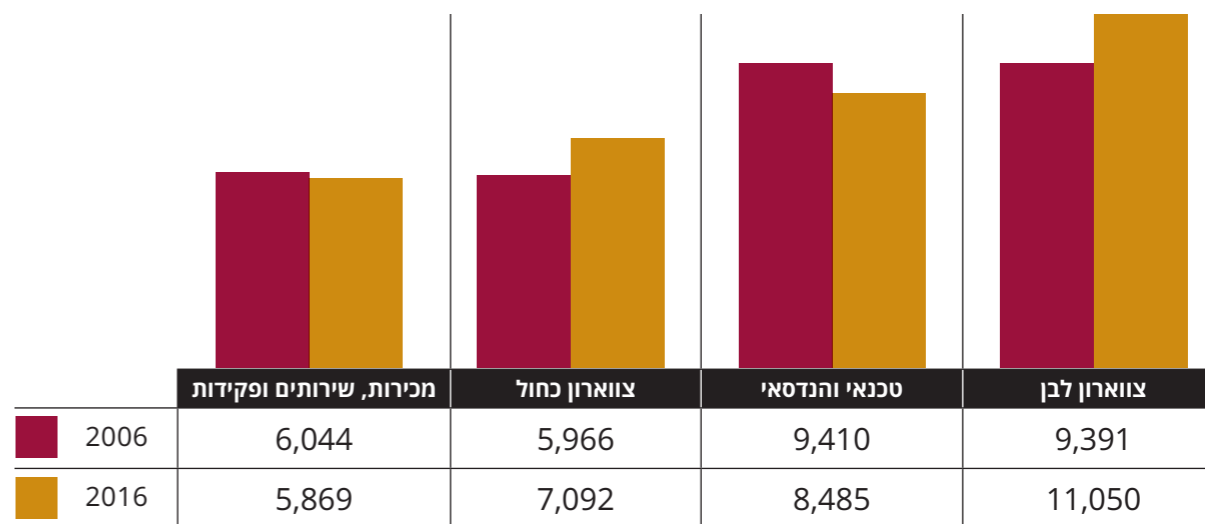
ובאשר למועסקים במשלחי יד טכניים והנדסאים: ב-2006 היה שכרם הממוצע דומה לזה של המועסקים בצווארון לבן, בעוד שב-2016 פערי השכר בין שתי הקבוצות גדלו, כאשר שכרם ירד, וקירב אותם לשכר הממוצע במקצועות צווארון כחול.

ההסתברות לתעסוקה במשלח יד של צווארון לבן לפי קבוצות מוצא, 2006 ו-2016
בעלי תואר אקדמי • שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • באחוזים

הערות: (1) במודל לא נכללו ערבים, מאחר ובשנת 2006 כל הערבים האקדמאים (המועסקים) בגילאי 25-54 במדגם עברו במשלח יד של צווארון לבן. דהיינו, ההסתברות שיעסקו במשלחי יד אלה עמדה על 100%.
(2) יש לציין כי ב-2016, בחישוב מודל דומה הכולל ערבים, ההסתברות לעסוק במשלח יד של צווארון לבן בקרב בעלי התואר האקדמי הייתה קרובה מאוד לזו של אשכנזים דור ראשון ושני (לא מוצג בגרף). כלומר, התשובה להשכלה בקרב ערבים הייתה בין הגבוהות באוכלוסייה. ניתן להסביר זאת בחזירה בתחומי לימוד שבהם סיכוייהם למצוא תעסוקה מתאימה גבוהים, כדוגמת רוקחות, הוראה ורפואה.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

גובה ההכנסה הממוצעת מעבודה לפי משלח יד, 2006 ו-2016
שכירים ועצמאים בגילאי 25-54 • בש"ח לחודש עבודה, במחירי 2016

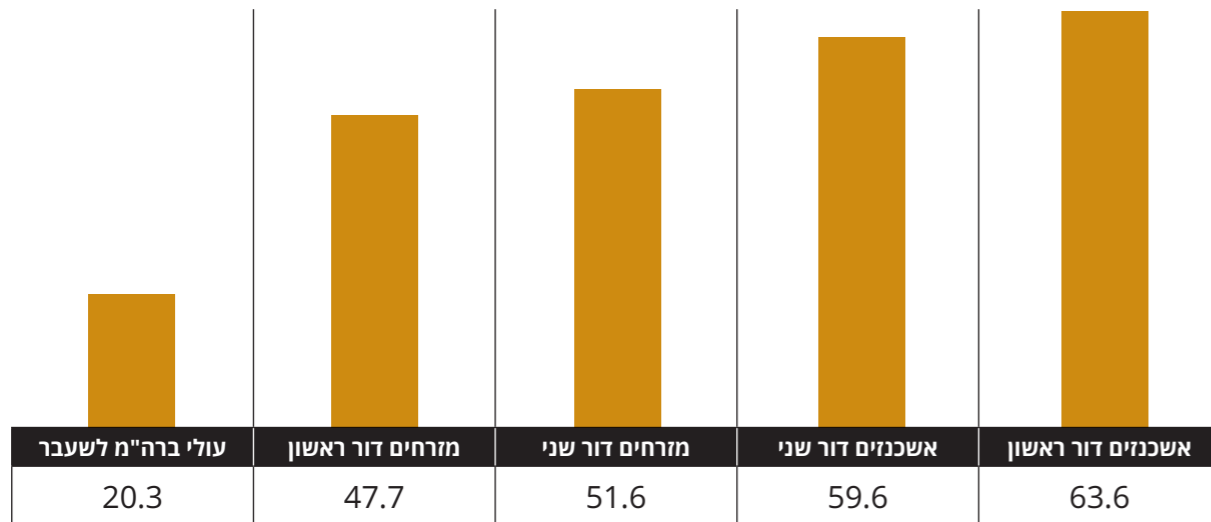

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

עובדים מבוגרים, בגילאי 65 ומעלה

שיעור מקבלי פנסיה (מהארץ ומחו"ל) לפי קבוצות מוצא, 2016

בגילאי 67 ומעלה • באחוזים מתוך קבוצת המוצא

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, 2016.

בנוסף לפערים בזכאות ובגובה הפנסיה, מנתוני ארגון חברות הנקיון בישראל³⁷ עולה כי שיעור המועסקים בנקיון בקרב גילאי 66-77 עלה בשנים האחרונות מ-7% ב-2012 ל-16% ב-2017. ממצאים אלו מחזקים את הטענה כי בקרב קבוצות מוחלשות עולה הצורך ביציאה לעבודה גם בגילאים מבוגרים בגלל היעדר יציבות ובטחון כלכלי.

עליית תוחלת החיים³⁰ יחד עם דלות החיסכון הפנסיוני מאמצים ישראלים מבוגרים להישאר בשוק העבודה גם לאחר שהגיעו לגיל הפרישה הרשמי (67).

בשנת 2016, במשקי בית שבהם ראש משק הבית בגיל העבודה העיקרי – 25-54 – שיעור המפרישים לחיסכון פנסיוני נע בין 35.1% בלבד בעשירון התחתון ל-57.1% בעשירון השלישי.³¹ החל בעשירון הרביעי יש עלייה ניכרת, כאשר רובם המוחלט של משקי הבית מפרישים לחיסכון פנסיוני. אלא שפערי ההכנסה בגיל העבודה העיקרי מובילים לפערים גבוהים לאחר הפרישה לפנסיה. גובה ההכנסה החודשית הממוצעת מפנסיה של משקיבית שבראשם פרט בגילאי 67 ומעלה נע בין 2,204 ש"ח בעשירון התחתון ל-38,656 ש"ח לחודש בעשירון העליון.³²

פערים בתקבולי הפנסיה³³ נמצאו גם בחלוקה לפי קבוצות המוצא היהודיות.³⁴ בשנת 2016, שיעור המקבלים פנסיה נע בין כ-60% בקרב אשכנזים דור ראשון ושני לכ-50% מהמזרחים דור ראשון ושני ועד לכ-20% בלבד בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר. את השיעור הנמוך של מקבלי הפנסיה בקרב העולים ניתן לתלות בכך שאלה נדרשו ערב עלייתם לוותר על אזרחותם הסובייטית ותוך כדי כך גם לוותר על הפנסיה שנצברה להם שם.³⁵ כך, עולים מבוגרים עם ותק של עשרות שנות עבודה מצאו עצמם ללא פנסיה. יתר על כן, בהגיעם לישראל נתקלו בקשיים בכניסה לשוק העבודה, דבר שהקשה על צבירה מחדש. כיום, לאחר קרוב לשלושה עשורים בישראל, שיעור הזכאים לפנסיה בקרבם נמוך ביותר. ועוד, גובה הפנסיה שמקבלים עולים שכן זכאים לה נמוך מאוד בהשוואה לקבוצות האחרות: אשכנזים דור ראשון ושני קיבלו את הפנסיות הגבוהות ביותר, אחריהם מזרחים דור ראשון ושני ולבסוף עולי ברית המועצות לשעבר.³⁶

א. השתתפות בשוק העבודה

בין השנים 2006 ל-2016 חלה בקרב האוכלוסייה היהודית עלייה משמעותית בשיעור התעסוקה של בני/ות 65 ומעלה, מ-10.6% ל-22.4%³⁸.

העלייה המשמעותית ביותר נרשמה בקרב מזרחים דור ראשון ובקרב עולי ברית-המועצות לשעבר – עלייה של יותר ממאה אחוזים.

בשנת 2016, שיעורי התעסוקה הגבוהים ביותר בקרב מבוגרים נרשמו בקרב אשכנזים דור שני – 33.5% ומזרחים דור שני – 29.9%. אחריהם ניצבו עולי ברית-המועצות לשעבר עם 20.0%, אשכנזים דור ראשון – 17.1% ומזרחים דור ראשון – 16.5%.

שיעורי השתתפות בשוק העבודה, לפי קבוצות מוצא, 2006 ו-2016

שכירים ועצמאים בגילאי 65 ומעלה • באחוזים מתוך קבוצת המוצא

2016	2006	
33.5	19.8	אשכנזים דור שני
29.9	–	מזרחים דור שני
20.0	8.2	עולי ברית-המועצות לשעבר
17.1	9.1	אשכנזים דור ראשון
16.5	6.3	מזרחים דור ראשון

הערה: בשנת 2006, לא ניתן היה לנתח מזרחים דור שני עקב מיעוט התצפיות. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

ב. משלחי יד

בקרוב גילאי 65 ומעלה, אשכנזים דור ראשון ושני מתאפיינים בשיעורים גבוהים של מועסקים בעיסוקים של צווארון לבן, בעוד שאצל שאר קבוצות המוצא יש שיעורים גבוהים של מועסקים בעיסוקים של צווארון כחול, מכירות, שירותים ופקידות.

בקרוב עולי ברית-המועצות בגילאי 65 ומעלה, הרכב משלחי היד השתנה בעשור האחרון: בעוד שבשנת 2006 20.0% מהם עבדו כעובדים בלתי מקצועיים, בשנת 2016 ירד השיעור לכדי 9.6% בלבד. בנוסף, נרשמה עלייה בשיעור המועסקים בעיסוקים של צווארון לבן: שיעור המנהלים עלה מאפס ל-2.2% ושיעור המועסקים במשלחי יד אקדמיים עלה מ-16.9% ל-25.8%.

בניגוד לירידה בעשור האחרון בשיעור בעלי המלאכה בתעשייה ובבינוי שנמדדה עבור עולים בגילאי העבודה העיקריים (25-54), אצל העולים המבוגרים נמדדה עלייה בשיעור המועסקים במשלח יד זה – מ-7.0% ל-9.5%. בנוסף, נמדדה ירידה בשיעור העולים המועסקים במכירות ושירותים, מ-46.4% ל-39.1%, בעוד שבקרוב גילאי 65-54 הייתה עלייה מינורית.

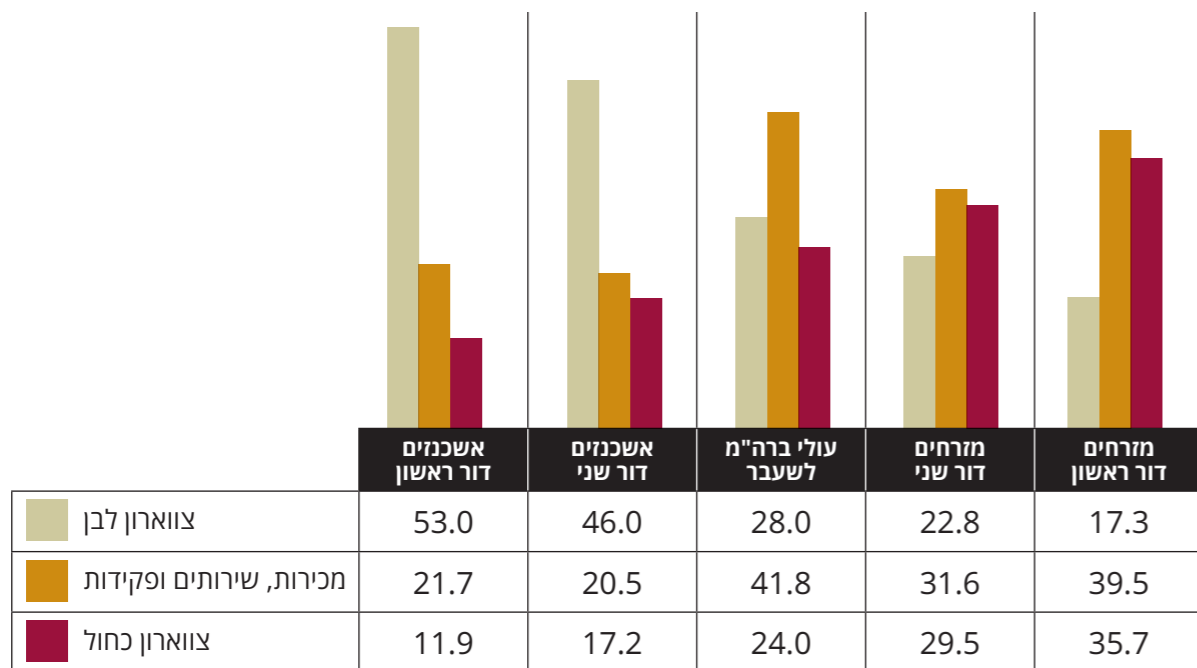
בקרוב עולי ברית-המועצות בגילאי 65 ומעלה, הרכב משלחי היד השתנה בעשור האחרון: בעוד שבשנת 2006 20.0% מהם עבדו כעובדים בלתי מקצועיים, בשנת 2016 ירד השיעור לכדי 9.6% בלבד. בנוסף, נרשמה עלייה בשיעור המועסקים בעיסוקים של צווארון לבן: שיעור המנהלים עלה מאפס ל-2.2% ושיעור המועסקים במשלחי יד אקדמיים עלה מ-16.9% ל-25.8%.

בניגוד לירידה בעשור האחרון בשיעור בעלי המלאכה בתעשייה ובבינוי שנמדדה עבור עולים בגילאי העבודה העיקריים (25-54), אצל העולים המבוגרים נמדדה עלייה בשיעור המועסקים במשלח יד זה – מ-7.0% ל-9.5%. בנוסף, נמדדה ירידה בשיעור העולים המועסקים במכירות ושירותים, מ-46.4% ל-39.1%, בעוד שבקרוב גילאי 65-54 הייתה עלייה מינורית.

בניגוד לירידה בעשור האחרון בשיעור בעלי המלאכה בתעשייה ובבינוי שנמדדה עבור עולים בגילאי העבודה העיקריים (25-54), אצל העולים המבוגרים נמדדה עלייה בשיעור המועסקים במשלח יד זה – מ-7.0% ל-9.5%. בנוסף, נמדדה ירידה בשיעור העולים המועסקים במכירות ושירותים, מ-46.4% ל-39.1%, בעוד שבקרוב גילאי 65-54 הייתה עלייה מינורית.

הרכב משלחי היד של מועסקים, לפי קבוצות מוצא, 2016

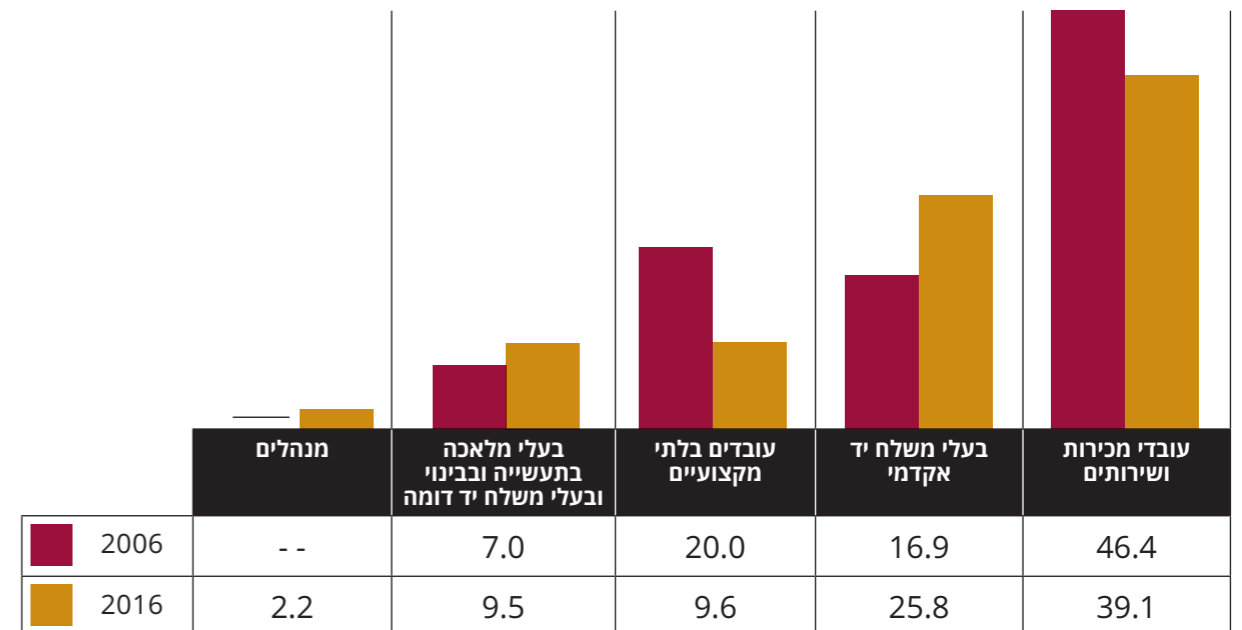
שכירים ועצמאים בגילאי 65 ומעלה • באחוזים מתוך קבוצת המוצא

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, 2016.

התפלגות המועסקים לפי משלח יד בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר, 2006 ו-2016

שכירים ועצמאים בגילאי 65 ומעלה • באחוזים מתוך קבוצת המוצא

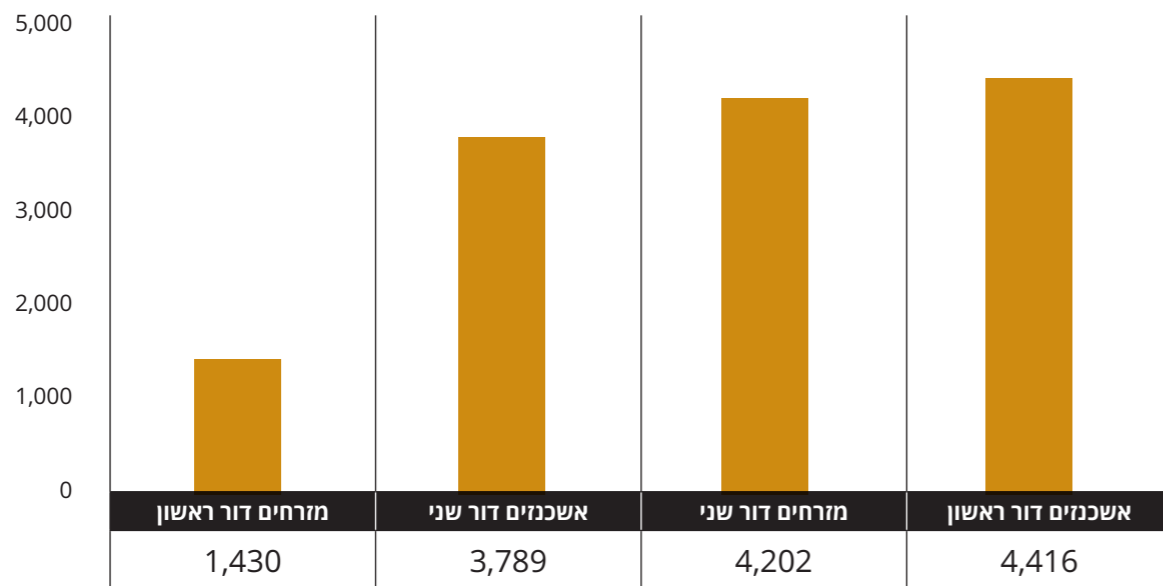

הערות: (1) בלוח זה מוצגים משלחי יד נבחרים, אשר בהם מועסקים שיעור גבוה מהעולים, או אשר בהם היו הברלים בולטים בין השנים (2) מכירות ושירותים לא כולל פקידות. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006 ו-2016.

ג. הכנסה מעבודה (שכר)

הפער הממוצע בשכר לחודש, בין עולי ברית-המועצות לשעבר ליתר קבוצות המוצא, 2016

שכירים ועצמאים בגילאי 65 ומעלה • בש"ח

הערה: הפערים בהכנסה בהשוואה לעולי ברית-המועצות לשעבר מובהקים בין כל קבוצות המוצא (ניתוח ANOVA ופוסט הוק Games-Howell). מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הוצאות משק הבית, לשנים 2006-2016.

תמונת המצב היא כזו שגם בקרב המועסקים המבוגרים המשתכרים שכר גבוה (קרי אשכנזים דור ראשון ושני ומזרחים דור שני), הבידול טמון בסוג משלח היד בו הם מועסקים. מזרחים דור שני, מובילים בטבלת השכר אך מועסקים בגיל מבוגר בעיקר במקצועות של צווארון כחול ומכירות, שירותים ופקידות – מקצועות בעלי יוקרה נמוכה ושחיקה גבוהה יותר ביחס למקצועות צווארון לבן, בהם מועסקים אשכנזים דור ראשון ושני בשיעורים גבוהים. מנגד, עולי ברית-המועצות לשעבר המועסקים בגיל מבוגר בשיעורים גבוהים יותר במקצועות צווארון לבן ביחס למזרחים דור ראשון, זוכים לשכר נמוך יותר בכ-1,400 ש"ח בממוצע לחודש.

בשנת 2016, הכנסתם מעבודה של עולים מבוגרים מברית-המועצות לשעבר בגילאי 65 ומעלה הייתה הנמוכה ביותר מבין כל קבוצות המוצא.

בשנת 2016 אין הבדל בשכר הממוצע של אשכנזים דור ראשון, ומזרחים דור שני – אלה משתכרים כ-9,000 ש"ח בממוצע לחודש. אחריהם, אשכנזים דור שני עם 8,606 ש"ח בממוצע ומזרחים דור ראשון עם 6,247 ש"ח. עולי ברית-המועצות לשעבר סוגרים את הרשימה עם ממוצע שכר חודשי של 4,817 ש"ח בלבד. עוד עולה, כי פער ההכנסה הגדול ביותר נרשם בין העולים לבין אשכנזים דור ראשון ומזרחים דור שני: שני האחרונים השתכרו 4,416 ש"ח ו-4,202 ש"ח בממוצע לחודש יותר מהעולים, בהתאמה. פער דומה נמדד בין העולים לאשכנזים דור שני, שהשתכרו 3,789 ש"ח יותר בממוצע לחודש. גם מזרחים דור ראשון השתכרו יותר מעולי ברית-המועצות – 1,430 ש"ח יותר בממוצע לחודש.

הערות שוליים

- ↑ עולי ברית-המועצות לשעבר כוללים גם עולים מן הרפובליקות האסייתיות.
- ↑ סיקרון, משה (1998). ההון האנושי של העלייה ותהליכי השתלבותם של העולים בעבודה. בתוך סיקרון, משה ואלעזר לשם (עורכים), דיוקנה של עלייה: תהליכי קליטתם של עולי ברית-המועצות לשעבר 1990–1995. ירושלים: מאגנט.
- ↑ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן יקרא הלמ"ס), יוני 2013, סקר קליטת עולים 2010–2011.
- ↑ Semyonov, M., Raijman, R. & Maskileyson, D. (2015). Ethnicity and Labor Market Incorporation of Post-1990 Immigrants in Israel. *Population Research and Policy Review*, 331–359.
- ↑ קבוצת האשכנזים דור ראשון כוללת עולים מברית המועצות לשעבר אשר עלו לפני 1990. קבוצת האשכנזים דור שני כוללת ילידי ישראל לאבות ילידי ברית המועצות לשעבר (כלומר, דור שני לעלייה).
- ↑ קבוצת ילידי ישראל דור שלישי כוללת הן ילידי ישראל לסב יוצא אירופה-אמריקה והן ילידי ישראל לסב יוצאי אסיה-אפריקה. עם זאת, בהיעדר מידע על יבשת המוצא של הסבים לא ניתן להבחין בין השניים.
- ↑ יוצאי אתיופיה הוגדרו כעולים מיבשת אפריקה/אסיה משנת 1990. מבדיקה שערכנו מול הלמ"ס נמסר לנו כי יוצאי אתיופיה מהווים רוב (כ-85% ומעלה) בקרב קבוצה זו.
- ↑ עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הוצאות משקי הבית, לשנים 2006 ו-2016.
- ↑ בקרב הערבים יש פער מגדרי גדול בהשתתפות בכוח העבודה: בשנת 2006 עמד שיעור ההשתתפות של גברים בגילאי העבודה העיקריים על 73.9% ושיעור הנשים המועסקות על 22.6% בלבד. בשנת 2016 הפער נותר – 82.9% מועסקים ו-36.3% מועסקות.
- ↑ לשם, אלעזר (2009). השתלבות עולי ברית-המועצות לשעבר 1990–2005, מחקר תשתית רב תחומי. מסד קליטה, ירושלים.
- ↑ מחקרם התבסס על סקר עולים חדשים של הלמ"ס שנאסף בשנים 2010–2011.
- ↑ Semyonov, M., Raijman, R. & Maskileyson, D. (2015). Ethnicity and Labor Market Incorporation of Post-1990 Immigrants in Israel. *Population Research and Policy Review*, 331–359.
- ↑ לפי הלמ"ס – חתיקים הם ילידי ישראל ומהגרים לפני 1989.
- ↑ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2015). עולי ברית-המועצות (לשעבר) לרגל 25 שנה לגל העלייה, סטטיסטיקל 148.
- ↑ בהתאם למשתנה 'תעודה אחרונה' בסקר הוצאות והכנסות משק הבית – 'תעודת סיום בי"ס על תיכוני שאינה תעודה אקדמית'.
- ↑ לשם, אלעזר (2009). השתלבות עולי ברית-המועצות לשעבר 1990–2005, מחקר תשתית רב תחומי. מסד קליטה, ירושלים.
- ↑ לאחר המרה של משלחי היד מקובץ הנתונים לשנת 2006, שסווגו לפי הסיווג הקודם (1994) לסיווג העדכני (2011).
- ↑ לפי סיווג משלחי היד לשנת 2011 של הלמ"ס: כולל גם מטפלים/ות אישיים (ביניהם מטפלים בילדים, מטפלים סיעודיים ועוד) ועובדים בשירותי אבטחה (כבאים, שוטרים, סוהרים ועוד).
- ↑ תיאור מתודולוגי זה מתייחס גם לפרק משלחי היד עבור עובדים מבוגרים, בהמשך המסמך.
- ↑ Semyonov, M., Raijman, R. & Maskileyson, D. (2015). Ethnicity and Labor Market Incorporation of Post-1990 Immigrants in Israel. *Population Research and Policy Review*, 331–359.
- ↑ בקרב אשכנזים דור ראשון נצפתה ירידה בשיעור המועסקים במשלח יד טכני והנדסאי, מ-19.5% ב-2006 ל-16.4% ב-2016.
- ↑ ארגון חברת הניקיון כולל כ-70,000 מועסקים בניקיון בשנת 2017. הנתונים תואמים לנתוני הלמ"ס מסקר כח אדם לשנת 2015.
- ↑ השכר בשנת 2006 מוצג במחירי 2016.
- ↑ לשם, אלעזר (2009). השתלבות עולי ברית-המועצות לשעבר 1990–2005, מחקר תשתית רב תחומי. מסד קליטה, ירושלים.
- ↑ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2015. עולי ברית-המועצות (לשעבר) לרגל 25 שנה לגל העלייה, סטטיסטיקל 148.
- ↑ קוונץ, סימון (1973). ההתפתחות הכלכלית של ישראל. הרבעון לכלכלה, 78/79, 189–209.
- ↑ זעירא, יוסף. 2018. כלכלת ישראל. תל אביב: ספרי עליית הגג, עמוד 340.
- ↑ (Semyonov, M., Raijman, R. & Maskileyson, D. (2015). Ethnicity and Labor Market Incorporation of Post-1990 Immigrants in Israel. Semyonov, M., Raijman, R. & Maskileyson, D. (2015) Ethnicity and Labor Market Incorporation of Post-1990 Immigrants in Israel. *Population Research and Policy Review*, 331–359.
- ↑ אקשטיין, צבי וגוטליבובסקי חמי (1996). "שוברי תעסוקה" לסיבפור קליטת עולים אקדמאים בעבודה התואמת את בישוריהם. ביה"ס לכלכה ע"ש ברגלס, אוניברסיטת תל-אביב.
- ↑ מרכז אדוה, תמונת מצב חברתית, 2017.
- ↑ שם.
- ↑ שם. עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קובץ הוצאות משקי הבית, 2016. לפי עשירוני הכנסה כספית נטו לגפש סטנדרטית.
- ↑ מהארץ או מחו"ל, או משניהם.
- ↑ ללא מקדמי ניפוח, מספר הנדגמים בקרב יוצאי אתיופיה וערבים קטן מאוד בגילאים המבוגרים, לכן הוסרו מהניתוח בפרק זה.
- ↑ חסון, ניר ושווידלר אלי (2011). רוסיה תשלם פנסיה גם למי שעלו לפני 1993, עיתון "הארץ", 18.04.
- ↑ עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הוצאות משקי הבית, 2016.
- ↑ ארגון חברת הניקיון כולל כ-70,000 מועסקים בניקיון בשנת 2017. הנתונים תואמים לנתוני הלמ"ס מסקר כח אדם לשנת 2015.
- ↑ הלמ"ס, שנתון סטטיסטי של השנים 2007 ו-2017. לוח מס' 12.5: יהודים בכוח העבודה, לפי יבשת לידה, תקופת עלייה, גיל ומין.

